

**องค์กรกับงานส่งเสริมระบบการทำฟาร์ม
กรณีศึกษา บ้านเกาะมุกด์ ตำบลประสงค์ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ^{1/}
Farmer's organization and farming systems extension
A Case Study Ban Ko Mug, Tambon Pra Song, Amphoe Tha Cha Na
Surat Thani Province**

Abstract

One goal of farming systems extension is farmers can help themselves on the basis that they understand social, economic, cultural and technology by themselves. Farmer's organization could play a role in developing their knowledge and community.

Farmer's organization at Ban Ko Mug, Surat Thani Province was established in 1986 by a group of community leaders with the help of local agricultural officer. The activity of the group were

- saving group with 65 members
- digging 33 fish ponds which later on increased to 102 ponds with 102 members
- artificial insemination of beef cattle which so far produced 32 calves
- promoting oil palm planting in upland area
- helping poor members to have agricultural land
- promoting dairy cow raising
- buying farmers' products.

Some good points about this organization are

- identify problems by themselves
- find alternative development plan and carry out with good efficiency
- cooperate well with government officials
- have continuous activities
- keep growing in
  - amount of saving money
  - membership number
  - end of year return
- Buddhist philosophy is applied as a tool in organization developemnt
- produce leadership for local community.

1/ วีระศักดิ์ สุวรรณศักดิ์ สำนักงานเกษตรอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี กรมส่งเสริมการเกษตร

บทคัดย่อ

จากแนวคิดที่ว่า เป้าหมายงานส่งเสริมการจัดการฟาร์ม สูงสุดอยู่ที่ “เกษตรกรพึ่งตนเองได้” บนพื้นฐานความพยายามทำความเข้าใจสังคม, เศรษฐกิจ วัฒนธรรม เทคโนโลยีด้วยตนเอง เพื่อที่สร้างเสริมต่อและพัฒนาจาก ศักยภาพ ความสามารถ ภูมิปัญญาพื้นฐาน ที่อยู่เดิม หรือ สืบทอดกันมา ด้วยวิธีการสร้างองค์กรของชุมชนและสร้างผู้นำองค์กรในชุมชนให้เกิดขึ้นเสียก่อน เพื่อให้กิจกรรมขององค์กรสามารถพัฒนาการเรียนรู้ที่ตนเองและชุมชนของตน และเมื่อเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้นในชุมชน องค์กรย่อมแสวงหาทางแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง อย่างมั่นใจตลอดไป

องค์กรของเกษตรกรบ้านเกาะมุกด์ เริ่มในปี 2529 จากผู้นำ 3-4 คนร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์หมู่บ้านด้วยตนเอง จนสรุปได้ว่า เกิดเหตุการณ์วิกฤติในหมู่บ้านหลายประเด็น อาทิเช่น การอพยพทิ้งไร่นา ขายที่ไปประกอบอาชีพรับจ้างเพราะทำนาไม่ค่อยได้ผล เนื่องจากนาขาดน้ำไม่มีระบบชลประทาน หนุ่มสาวเริ่มออกจากหมู่บ้านจากครอบครัว เป็นหนี้ ธกส. และสหกรณ์ เมื่อสรุปได้ก็เชิญเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเข้าร่วมและเปลี่ยนประสบการณ์ 3-4 ครั้ง เพื่อกระจายความคิดให้แพร่หลาย จนกระทั่งพร้อมใจกันจัดตั้งองค์กรขึ้นในชุมชน โดยเริ่มต้นจาก

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมออมทรัพย์, สมาชิก 65 คน

กิจกรรมที่ 2 ขุดบ่อเลี้ยงปลาประจำบ้านให้แก่สมาชิก 33 บ่อ มีสมาชิกเพิ่มขึ้น เป็น 102 คน 102 บ่อ

กิจกรรมที่ 3 ผลสมเทียมโคเนื้อลูกผสม มีลูกโคเกิดในกลุ่มนี้ 32 ตัว

กิจกรรมที่ 4 จัดตั้งร้านค้าหมู่บ้านบริการสมาชิก ยอดขายเฉลี่ยเดือนละ 50,000 บาท

กิจกรรมที่ 5 ส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันในที่ดอนเพื่อลดความเสี่ยงในการทำนาแต่เพียงอย่างเดียว

กิจกรรมที่ 6 จัดหาพื้นที่ทำกิจให้สมาชิกที่ยากจน

กิจกรรมที่ 7 ส่งเสริมการเลี้ยงโคนมให้แก่สมาชิก

กิจกรรมที่ 8 รับซื้อผลผลิต แปรรูป (ข้าว ข้าว ตั้งโรงสีหมู่บ้าน ขายผลผลิตข้าวในชุมชนสวนยาง)

กิจกรรมที่ 6-8 กำลังอยู่ในระหว่างการประสานงาน ปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้น 220 คน จุดเด่นขององค์กร

- วิเคราะห์สถานการณ์ หาปัญหาได้ด้วยตนเอง
- ร่วมกันเสนอทางเลือกในการพัฒนา และทำกิจกรรมตามที่วางแผนได้ทุกกิจกรรม อย่างมีประสิทธิภาพ
- ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เป็นอย่างดีบนพื้นฐานการพึ่งตนเองทางความคิด และเสมอภาค

- มีกิจกรรมต่อเนื่อง จากกิจกรรมหนึ่งโยงสู่กิจกรรมอื่นได้
- รับผิดชอบต่อสมาชิกได้ทั่วถึง ยุติธรรม วัดได้จากจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
- องค์การเติบโตขึ้น
  - วัดจากจำนวนเงินทุน
  - เงินปันผลปลายปี
  - จำนวนสมาชิก
- นำหลักศาสนา มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาองค์กร
- สร้างผู้นำในชุมชนที่มีอุดมการณ์ที่จะรับใช้ชุมชน

องค์กรกับบทบาทเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

- เมื่อมีองค์กรรองรับในชุมชน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรก็สามารถเก็บข้อมูลวิเคราะห์ชุมชนได้ถูกต้องรวดเร็ว รู้ปัญหา และแนวทางแก้ไข ตรงกับความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง
- เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถจัดทำแผนปฏิบัติงาน สนับสนุนทรัพยากรงบประมาณ โครงการให้แก่องค์กรในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ก่อให้เกิดผลงานที่มีคุณภาพแก่องค์กรของเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะเกิดแรงจูงใจให้เจ้าหน้าที่เกิดจิตสำนึกลงทำงานในหมู่บ้านด้วยอุดมการณ์ที่รับใช้ประชาชนอย่างแท้จริงมากกว่าที่จะทำงานเพื่อตนเองและองค์กรของตนอย่างเช่นปัจจุบัน

วิธีการศึกษา

ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาแนววัฒนธรรมชุมชนเป็นการร่วมคิดร่วมทำร่วมศึกษาเรียนรู้ไปพร้อมกับชาวบ้าน ผลงานที่เกิดขึ้นก็จะเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านผลการศึกษา และจะเป็นบทสรุปของหมู่บ้าน และผู้ศึกษาเองก็สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการทำงาน ชุมชนอื่น ๆ ต่อไป เมื่อมีการโยกย้าย ตามวาระของข้าราชการ

วิธีดังกล่าว

1. ลงไปสู่เกษตรกร เป็นการลงไปหาถึงตัวเกษตรกรถึงบ้านเรือนและไร่นา
2. อาศัยอยู่ท่ามกลางเกษตรกร ปฏิบัติงานเหมือนกับชาวบ้าน ไม่ว่าเรื่องกินนอนอยู่ร่วมกันในบางโอกาสเพื่อสร้างความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน อันจะมีผลให้ได้ข้อมูล ที่ลึกซึ้งอย่างแท้จริง ผู้ศึกษาเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ร่วมกับชาวบ้าน ได้แม้กระทั่งไปล่ามวัว, ควาย หรือไปทอดแห หาปลาด้วยกัน การเก็บข้อมูลวิธีออกแบบสอบถาม แล้วลงไปนั่งซักถาม จะได้ข้อมูลเพียงต้น ๆ เท่านั้น

3. เรียนรู้จากเกษตรกร ข้อมูลทุก ๆ ด้านของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะซึมซาบได้เป็นอย่างดี เพราะรับรู้มาตั้งแต่แรกเกิดเลยทีเดียว ฉะนั้น การแลกเปลี่ยน ข้อมูลซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านกับผู้ศึกษา จึงแสดงถึงการยกย่องในภูมิปัญญาของกันและกัน การมีส่วนร่วมจึงอยู่ในขบวนการนี้ด้วย

4. วางแผนงานร่วมกับเกษตรกร ในการดำเนินงานกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งขององค์กรชาวบ้าน หากเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีโอกาสได้ร่วมวางแผนด้วยแล้ว จิตสำนึกที่จะรับผิดชอบต่อกิจกรรมนั้น ก็จะค่อย ๆ ก่อตัวเกิดขึ้นกับทุก ๆ คน ที่มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาจนถึงขั้นตระหนักในปัญหาและรูปแบบที่ชาวบ้าน ได้กำหนดเสียเองย่อมตรงตามความต้องการของชาวบ้าน อย่างแท้จริงมากกว่ารูปแบบสำเร็จรูปที่บุคคลภายนอกนำไปให้

5. ทำงานร่วมกับชาวบ้าน การได้ทำงานร่วมกันเป็นการฝึกการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน ลักษณะของกิจกรรมในชุมชนที่สร้างขึ้นก็เพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกันทำก็เป็นเพียง "สื่อ" ในการพัฒนาคนในชุมชนนั่นเอง ผลสำเร็จอาจจะไม่ได้อยู่ที่ขนาดของกิจกรรมที่เติบโตขึ้น แต่ความสำเร็จอยู่ที่ทุกคนมีส่วนร่วมได้ขนาดไหนเพียงใด หากการมีส่วนร่วมได้กระจายให้แก่ทุกคนทั่วถึงมูลค่าทางสังคมย่อมจะมากกว่าเช่นกัน

6. เริ่มต้นจากสิ่งที่เกษตรกรมีอยู่ เป็นการยอมรับถึงภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเป็นสำคัญที่ผู้ศึกษา การพัฒนาชนบทจะต้องเตรียมระบบคิดของตนเองให้ชัดเจนเสียก่อนลงทำงานเพราะงานพัฒนาชนบทไม่ได้เริ่มจากศูนย์ แต่จะต้องเริ่มจากสิ่งที่เกษตรกรมีอยู่เดิม เช่น วัฒนธรรมประเพณี เทคโนโลยีชาวบ้าน กายภาพ ชีวภาพ ของหมู่บ้านซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้ศึกษาต้องมีความเข้าใจลึกซึ้งพอสมควรซึ่งเป็นการพัฒนาเพียงเพื่อเข้าไปเสริมศักยภาพ ของชุมชนเท่านั้นงานส่งเสริมการเกษตรที่ถูกกำหนดจากคนนอกชุมชนโดยที่ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมนั้น ย่อมไม่ตอบสนองตรงตามต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

คำนำ

ในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาชนบท หรือ พัฒนาในเมือง สิ่งจะต้องพิจารณาก็มีเรื่องของคนกับเรื่องของธรรมชาติ ในส่วนของคนจะต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกล่าวคือเป็นการพัฒนา ด้านสังคม นั้นเอง

ในส่วนของธรรมชาติ สิ่งที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญของยุคสมัยนี้ คือ เทคโนโลยี ซึ่งจะต้องพิจารณาว่า การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมา นั้น ได้เสริมธรรมชาติ หรือทำลายธรรมชาติ เพื่อความสมบูรณ์จึงต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติให้ชัดเจน หากคนซึ่งเป็นเพียงส่วนประกอบเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งของธรรมชาติหลงตนเองตีเสมอหรือคิดจะเอาชนะธรรมชาติขึ้นเมื่อใดหายนะภัยย่อมเกิดขึ้นกับคนทันที ซึ่งก็เห็นตัวอย่างได้ชัดเจนหลายกรณีในปัจจุบัน ในการที่จะให้คนได้เข้าใจและอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ แบ่งปันเอื้ออาทรต่อกันได้ทำความเข้าใจธรรมชาติ ได้ลึกซึ้ง ก็จะต้องพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์หรือผู้มีจิตใจสูงยอมรับว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ก็จะมีออร่าอันนุ่มนวลอยู่ร่วมกันและแบ่งปันเอื้ออาทรต่อกัน อย่างเช่นอดีตดังคำที่คนไทยเคยยกย่องและเคารพเรียก "ข้าว" ว่า แม่โพสพ แม่น้ำว่าแม่คงคาและผืนดินว่าแม่ธรณี

เมื่อต้องการให้คนเข้าใจธรรมชาติโดยการพัฒนาตนเองจากคนเป็นมนุษย์นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่า ขบวนการกลุ่ม เป็นวิธีที่ให้ผลที่มีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันมักนิยมเรียกกันว่า องค์กรนั้นเอง ถ้าหากทำงานกันในหมู่บ้านเราก็มักเรียกว่าองค์กรชาวบ้าน ทุกสถาบันที่ลงทำงานชนบทต่างก็ยอมรับว่า การพัฒนาแนวใหม่เป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้เพิ่มประสิทธิภาพ การวิเคราะห์เชิงองค์รวม ได้ด้วยตนเอง ด้วยการยอมรับความต่างของเอกลักษณ์ ความดีงาม ความมีศักดิ์ศรีของวัฒนธรรมให้เป็นฐานที่สำคัญของชีวิตและชุมชนของเขา เป็นการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน นั้นเอง

1. ลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพของชุมชน

- ชุมชนบ้านเกาะมุกด์ อยู่ในเขต ต.ประสงค์ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานีหากกำหนดตามการรับรู้ของชาวบ้านแล้ว บ้านเกาะมุกด์ จะครอบคลุมถึง 4 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 9

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน จะตั้งกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณของเนื้อที่ทำกินของแต่ละครอบครัว ซึ่งเป็นลักษณะเด่นเฉพาะของการตั้งบ้านเรือนในภาคใต้ มีบางหย่อมที่ตั้งบ้านเรือนใกล้กันเป็น กลุ่ม 3-4 บ้าน ซึ่งมักจะเป็นกลุ่มเครือญาติส่วนการตั้งบ้านในลักษณะเป็นชุมชนแบบในเมืองมีเฉพาะบริเวณสถานีรถไฟของชุมชนเท่านั้น ซึ่งก็มีประมาณ 20 หลังคาเรือน

- แหล่งน้ำสายหลัก มีคลองประสงค์ สายเล็ก ๆ ไหลผ่านในฤดูแล้งจะขาดน้ำส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนในการทำนาเป็นหลัก

- เนื้อที่ทั้งหมดประมาณ	18,360 ไร่	- ทำนา	13,913 ไร่
- ทำสวนปาล์ม	120 ไร่	- ปลูกมะพร้าว	3,270 ไร่
- มะม่วงหิมพานต์	420 ไร่	- พื้นที่สาธารณะ	637 ไร่

ประชากร รวมทั้ง 4 หมู่บ้าน จำนวน 517 ครอบครัว

จำนวนประชากร 2,375 คน เพศชาย 1,124 คน เพศหญิง 1,251 คน

นับถือศาสนาอิสลาม 463 ครอบครัว 54 ครอบครัว เป็นชาวพุทธ

2. วัฒนธรรมชุมชน

เป็นชุมชนอิสลาม ซึ่งมีหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ ที่มั่นคงและยืนยงที่เป็นแรงยึดเหนี่ยวให้สังคมของหมู่บ้านอยู่กันอย่างเกื้อกูล

อิสลาม

หลักศรัทธา	หลักปฏิบัติ
อัลเลาะห์	บังคับรายบุคคล
ภาษาอาหรับ	บังคับกลุ่ม
คัมภีร์	ไม่บังคับ
ศาสนา	บังคับรายบุคคล
กฎที่กำหนดมาแล้ว	1. ปฏิญาณ
	2. ละหมาด
	3. ถือศีลอด
	4. ซากาต
	5. บำเพ็ญฮัจจ์

สำหรับ หลักปฏิบัติ เกี่ยวกับ “ซากาต” และบำเพ็ญฮัจจ์ นั้นมิได้บังคับให้ ทุกคนต้องปฏิบัติหากผู้ใด ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีพอก็ไม่ต้องปฏิบัติก็ได้

ซากาต

ความหมาย ก็คือ ความเจริญ ก้าวหน้า ชัดเงาให้สะอาด ซากาต เป็นหลักปฏิบัติ เพียงแต่บัญญัติไว้ว่า หากบุคคลใดประกอบอาชีพจนมีส่วนเกินก็ควรบริจาคให้แก่ผู้ที่ด้อยโอกาส บ้าง นับเป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการเกื้อกูลต่อสังคมได้เป็นอย่างดี และเป็นหลักการที่กำหนดไว้ใน บทบัญญัติของศาสนาอิสลามอย่างชัดเจน ปัจจุบันได้รับการพัฒนามาใช้งานพัฒนา 4 มากยิ่งขึ้น

ซากาตแบ่งเป็น 3 ประเภท

1. ซากาต ทรัพย์สิน
2. ซากาต ร่างกาย
3. ซากาต ข้าวสาร

บุคคล 8 ประเภท ที่สมควร ได้รับ ซากาต

1. ผู้ยากจน
2. ผู้ขัดสน
3. ผู้รวบรวม
4. ผู้เข้าอิสลาม
5. ทาสไถ่ตัว
6. ผู้มีหนี้ทางกุศล
7. ผู้พลัดถิ่น
8. ผู้ที่อยู่ในทางของพระเจ้า (โต๊ะอิหม่ามผู้ทำสงครามเพื่อศาสนา)

3. ลักษณะทางศาสนา และการเมือง ของชุมชน

- เป็นหมู่บ้านชุมชนอิสลามเมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกก็อพยพหนีภัยสงครามโดยทางเรือมาขึ้นที่บ้านท่ากระเจา จากนั้นก็ขยายลูกหลานมาตั้งหมู่บ้านในเขายายต่อมายังบ้านเกาะมุกด์สภาพพื้นที่เป็นราบลุ่ม ดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การทำนา จึงมีอาชีพหลัก คือ ทำนามาตลอด นอกจากนี้สายน้ำที่สำคัญไหลผ่านหมู่บ้าน คลองประสงค์ในอดีตมีน้ำอุดมสมบูรณ์ ที่ค่อย ๆ หลั่งรินมาหล่อเลี้ยงชุมชนบ้านเกาะมุกด์นั้น ได้รับจากป่าสงวนที่อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านนั่นเอง เมื่อป่าสงวนเริ่มถูกบุกรุกทำลายเพื่อปลูกยาง และกาแฟ จากคนต่างถิ่นทำให้มีปัญหา ขาดแคลนน้ำทำนา ความอุดมสมบูรณ์เริ่มหมดไป ป่าซึ่งเคยเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติแหล่งเชื้อเพลิงไม้ใช้สอยสร้างบ้านเรือน แหล่งสมุนไพรถูกทำลายหมดสิ้นชุมชนซึ่งเคยพึ่งตนเองมาตลอดแม้เสื้อผ้าก็มีการทอขึ้นใช้เองแทบทุกครัวเรือน ปัจจุบันยังเหลือเพียง 12 ครอบครัวยังพยายามรักษาได้เห็นได้ว่าชุมชนเคยพึ่งตนเองมาตลอด

เมื่อดินขาดความอุดมสมบูรณ์ลง ผลผลิตก็ตกต่ำประชากรในชุมชนก็เพิ่มทางแก่ของชุมชนในขณะนั้นจะเปิดรับวิทยาการสมัยใหม่เข้าสู่หมู่บ้าน เช่น การแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวใช้ปุ๋ย ยา เปลี่ยนจากไถนา ด้วยวัวควาย เป็นไถด้วยควายเหล็กผลที่ตามมาคือ ปัญหาหนี้สิน ซึ่งมีเกือบทุกครอบครัว คนหนุ่มสาวต้องไปขายแรงงานนอกบ้าน คนเริ่มอพยพ บางกลุ่มก็ไปรับสินค้าจากนายทุนไปเร่ขาย ถิ่นอื่น เรียกว่าขายนาโบ

จุดแห่งการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเกาะมุกด์

1. จากระบบการผลิตเพื่อบริโภคก้าวสู่ระบบการผลิตแบบเกษตรกรรมกระแสหลักผลิตเพื่อขาย ซึ่งอยู่ในช่วง พ.ศ. 2516 และเพื่อให้ทำงานรวดเร็วรถไถควายเหล็กเริ่มเข้ามามีบทบาทแทนแรงงาน วัว ควาย ในหมู่บ้าน เป็นช่วงที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้เข้ามาให้สินเชื่อในหมู่บ้านพร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ได้นำพันธุ์ข้าวใหม่ ๆ เข้าสู่หมู่บ้านพร้อมทั้งวิชาการการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในช่วงปี 2518 เป็นต้นมา ได้ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนต้องขึ้นต่อหรือพึ่งปัจจัยการผลิต - ระบบตลาดภายนอกมากยิ่งขึ้น

2. ด้านสังคมหรือความสัมพันธ์ของชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป เมื่อชาวบ้านเริ่มผลิตเพื่อขาย ประเพณีลงแขก ยังมีหลงเหลืออยู่บ้างแต่ก็เป็นกลุ่มเล็ก ๆ เวลาที่จะพบปะพูดคุยกันเหมือนเช่นก่อนเริ่มหมดไป เพราะการทำงานด้านควายเหล็ก นั้น เหนื่อยกว่าไถด้วย วัว ควาย อิทธิพลของระบบทุนทำให้มีการจ้างแรงงานขึ้นแทน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นชุมชนอิสลาม ซึ่งมีระบบ - ศาสนา ที่เคร่งครัดยังมีแค่กิจกรรมทางศาสนาเท่านั้นที่ยังเป็นตัวเชื่อมให้สังคมได้มีแรงยึดเกาะเกี่ยวกันได้รวมทั้งระบบเครือญาติมีส่วนช่วยอีกแรงหนึ่ง

3. ทรัพยากรธรรมชาติ เริ่มหมดไป

เช่น - ปัญหาที่ดินไม่มีรองรับคนรุ่นใหม่ อัตราการถือครองที่ดิน อัตราเฉลี่ยต่ำลงเรื่อย ๆ จากการเพิ่มของประชากรในชุมชน

ปลา ซึ่งเป็นอาหารหลัก มีน้อยลง เพราะแหล่งน้ำต้นเขินเหลือปลาที่จะเป็นพ่อแม่พันธุ์น้อยลง ยังคงเหลือแหล่งสุดท้ายบริเวณท่าปลาในเขาประสงค์ ซึ่งมีน้ำตลอดปี อยู่เพียงเล็กน้อย

การแก้ไขปัญหาชุมชน

จากภาวะวิกฤตของชุมชนสู่การกำเนิดองค์กรชาวบ้าน เมื่อสถานการณ์ ด้านเศรษฐกิจ ปีบริดมากยิ่งขึ้น ส่งผลต่อระบบสังคมในหมู่บ้านเริ่มมีอาการแตกแยกกันในเรื่องผลประโยชน์ และทางความคิดจนถึงขั้นรบรามาากันหลายครั้ง ระบบการเมืองในหมู่บ้านจึงได้แยกออกเป็น 2 พรรคการเมือง

เกษตรกรตำบลที่ไปปฏิบัติงานในท้องที่ได้มองเห็นถึงปัญหานี้มาตลอดเช่นเดียวกันกับชาวบ้านหลาย ๆ คนในหมู่บ้านที่มีความคิดเชิงวิเคราะห์ที่ชุมชนมองเห็นปัญหาต่าง ๆ แต่ยังคงขาดการเชื่อมต่อกันระหว่างบุคคลเหล่านี้เข้ามาวิเคราะห์สรุปสถานการณ์หมู่บ้านร่วมกันได้มีการประสานระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านเอง

ชาวบ้านกับเกษตรกรตำบล และผู้ศึกษา (ขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเกษตรอำเภอ) ได้นัดหมายกันเพื่อจะพูดคุยหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวกิจกรรมแรกก็คือ การวิเคราะห์ชุมชนร่วมกันเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนเอง จนสรุปสถานการณ์หมู่บ้านร่วมกันได้ ซึ่งก็ใช้เวลาถึง 3 ครั้ง ที่บ้านผู้นำ 1 ครั้ง ที่มีสยิด 2 ครั้งผู้ร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนกันครั้ง 8-9 คน มีทั้งชาวบ้านโต๊ะอิหม่ามเจ้าหน้าที่ของรัฐในการเสนอทางเลือกพัฒนานั้น ในกลุ่มเสนอกิจกรรมออมทรัพย์หมู่บ้านเป็นกิจกรรมแรกเพื่อเป็นการรวมคนในหมู่บ้านให้ได้เสียก่อน และพยายามนำศาสนามาเป็นเครื่องมือพัฒนาด้วย

วิธีดำเนินงานของแกนนำ

1. ทุกคนในกลุ่มที่มาพร้อมสนทนากันจะต้องกลับไปขยายแนวคิดนี้ทดสอบในหมู่บ้านเสียก่อนทางสายสัมพันธ์ เครือญาติ เพื่อสนิท ตามร้านกาแฟ ในหมู่บ้านระยะหนึ่งจนคิดว่ามีผู้สนใจมากพอสมควร

2. นัดประชุมผู้ที่สนใจ ที่มีสยิด บ้านดอนมะม่วง มีผู้เข้าร่วมประมาณ 95 คน มีการชี้ให้เห็นสถานการณ์ของหมู่บ้าน สังคมปัจจุบัน แก่ผู้เข้าประชุมเปิดรับสมัคร มีผู้เข้าร่วม 66 คน ในวันนั้น ปัจจุบันมีสมาชิก 211 คน

คณะกรรมการ มีดังนี้

1. นายอี	เด็กหลี	ประธาน
2. นายหลี	เด็กหลี	ฝ่ายตรวจสอบ
3. นายอูสมาน	หมินกริม	ฝ่ายส่งเสริม

4. นายหมด	หวังอื่น	เหรียญก
5. นายกริม	ชายหมัด	เลขานุการ

การดำเนินงานกิจกรรมออมทรัพย์สื่อในการรวมคนจัดตั้งองค์กร

- สมาชิกทุกคนต้องส่งเงินสัจประจำเดือนตามที่แจ้งความประสงค์ไว้
- กำหนดราคาหุ้นละ 10 บาท ห้ามถือหุ้นเกิน 20 หุ้น
- ระยะเวลาส่งเงิน วันที่ 10-15 วัน เท่านั้น
- นอกจากส่งเงินสัจจะแล้วสมาชิกก็สามารถฝากเงินพิเศษได้โดยไม่จำกัดจำนวน
- มีการปันผลกำไรปลายปี

การพัฒนาการขององค์กร

1. กิจกรรมไร่นาสวนผสม

เมื่อดำเนินงานมาประมาณ 2 เดือน ทางสำนักงานเกษตรอำเภอท่าชนะ ได้มีโครงการพิเศษจากงบสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้ส่งเครื่องจักรกล (รถขุดสระ) ในโครงการเลี้ยงปลาเพื่อบริโภค ในครอบครัว ทางกลุ่มได้เข้ามาประสานงานเพื่อขอรับกิจกรรมนี้ไปบริการแก่สมาชิก ในขณะที่ตำบลอื่น ๆ โครงการนี้จะผ่านทางสภาตำบลหรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐ

เมื่อองค์กรได้รับโครงการ ก็เริ่มดำเนินงานโดยวิธี

1. ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทราบ
2. รับสมัครผู้ทำกิจกรรม
3. จัดเก็บเงินรายละ 1,000 บาท เป็นค่าน้ำมัน - ค่าบริการคนขับ

4. ดำเนินกิจกรรม มีสมาชิกร่วมกิจกรรม 33 คน ทุกคนมีบ่อเลี้ยงปลาในครอบครัวขนาด 10 x 20 ม. ทั้งหมดรวม 33 บ่อ ในปีแรก ปัจจุบันในกลุ่มสมาชิก มีบ่อปลารวมได้ถึง 120 บ่อนับเป็นก้าวแรกที่องค์กรสามารถแก้ปัญหาการขาดอาหารโปรตีนให้สมาชิกได้ เมื่อกิจกรรมขุดบ่อเข้ามาในหมู่บ้าน ได้มีการตื่นตัวของชาวบ้านมากขึ้น เพราะได้เห็นถึงประสิทธิภาพ และสิทธิพิเศษขององค์กรและการเป็นสมาชิก ได้มีผู้เข้ามาสมัครเป็นสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์ เพิ่มขึ้นเป็น 112 คน ในเวลาต่อมา จากการที่มีสมาชิกเพิ่มขึ้น ทำให้ยอดเงินออมทรัพย์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเพียงระยะเวลาปีครึ่งทางองค์กรมีเงิน 50,000 กว่าบาท ตามมติของที่ประชุมได้กำหนดไว้ในระยะแรกเริ่มดำเนินการ ว่าเมื่อทำไปประมาณ 3 ปี ให้ได้เงินประมาณ 50,000 บาท จะจัดตั้งร้านค้าประจำหมู่บ้าน เมื่อมีเงินครบ 50,000 บาท ภายในปีครึ่ง ที่ประชุมก็สรุปว่าจะต้องทำกิจกรรมร้านค้าหมู่บ้านขึ้น

2. กิจกรรมร้านค้าหมู่บ้าน

หลังจากการดำเนินงาน กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ได้ครบ 50,000 บาท ภายในเวลาเพียงปีครึ่ง ซึ่งเร็วกว่ากำหนดการที่วางไว้ สมาชิกก็มีมติให้เปิดกิจกรรมร้านค้าหมู่บ้านขึ้นทันที

ขั้นตอนดำเนินการ

1. ประชุมคณะกรรมการกำหนดโครงการ รายละเอียด ระเบียบ การจัดจ้างพนักงานขาย 1 คน พนักงานบัญชี 1 คน โดยวิธีเปิดรับสมัครมีการสอบทั้งข้อเขียนและสัมภาษณ์ พนักงานทั้งสองคนล้วนเป็นลูกหลานที่อยู่ในชุมชนจบการศึกษา ปวส. จากวิทยาลัยอาชีวะ สำหรับผู้จัดการคณะกรรมการมีมติว่า ไม่ควรจะมีเพราะยุ่งยากในการควบคุมดูแลและมักขัดแย้งกันกับคณะกรรมการจากประสบการณ์ในกลุ่มอื่น ๆ

2. ดำเนินการ เช่า อาคาร ร้านค้า 2 คูหา เช่าเดือนละ 100 ต่อ 1 คูหา รวม 200 บาทต่อเดือน บริเวณหลังสถานีรถไฟบ้านเกาะมุกด์

3. จัดซื้อสินค้าเข้าร้านเพื่อบริการแก่สมาชิกและชาวบ้านทั่วไป

- โดยกำหนดจากราคาขายปลีก เท่ากับราคาในตลาดอำเภอท่าชนะ

- กำหนดเวลาขายตั้งแต่ 08.00 น. - 16.00 น. ทุกวันไม่มีวันหยุด

- ประเภทสินค้า เป็นสินค้าเครื่องอุปโภค น้ำมัน เชื้อเพลิง ปุ๋ย ส่วนสินค้าของสด เช่น เนื้อสด ผัก ยังไม่เปิดขาย

4. มีการจัดซื้อสินค้าเข้าร้านทุกสัปดาห์ มีคณะกรรมการร่วมจัดซื้อกับพนักงานขาย 1 คน จะได้รับคำตอบแทน ครั้งละ 50 บาท

ผลจากกิจกรรมร้านค้า หมู่บ้าน

1. ยอดขายเฉลี่ย 50,000 บาท ต่อเดือน กำไรประมาณ 10% กิจกรรมร้านค้าจะมีเงินกำไรเฉลี่ยเดือนละ 5,000 บาท

2. บุตรหลานสมาชิกได้มีงานทำ 2 คน ซึ่งจะมีรายได้ประมาณ เดือนละ 1,500 บาท 2 คนรวม 3,000 บาท แม้ว่าเงินค่าจ้างพนักงาน 2 คน จะมากกว่า เงินกำไร คงเหลือเพียงเดือนละ 2,000 บาท สมาชิกก็ยินดี เพราะมีพนักงาน ถึง 2 คนไว้บริการชาวบ้านถึง 4 หมู่บ้าน

3. เป็นการลดรายจ่ายของสมาชิกลงได้มา เฉลี่ยครอบครัวละ 200-300 บาท เพราะหากต้องไปซื้อของในตัวอำเภอจะต้องเสียค่ารถในการโดยสารมอเตอร์ไซด์รับจ้างเที่ยวละ 10 บาท ไปกลับ เป็นเงินถึง 20 บาท ยังมีรายจ่ายหุ้มเพื่อยอื่น ๆ อีก

4. ในกรณีที่มืงานบุญของครอบครัว ก็สามารถมาซื้อของที่ร้านค้าเงินเชื่อได้เสร็จงานแล้ว จึงคิดบัญชีจ่ายกันได้ แต่ยังไม่เปิดบริการเงินเชื่อทั่วไป

5. ได้รับเงินปันผลปลายปี ทุกคนตามยอดซื้อของแต่ละคน โดยเฉพาะร้านค้าย่อยในหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกในกลุ่มนี้ จะมียอดซื้อจากร้านค้ามากเป็นพิเศษ บางรายถึง 30,000 บาท เมื่อมีการปันผลก็จะได้รับมาก ก่อนเปิดกิจกรรมร้านค้า คณะกรรมการก็วิตกกถึงผลกระทบที่จะเกิดร้านค้าย่อย ชุมชน แต่พอเปิดบริการ กลับปรากฏว่า ร้านค้าย่อยมักจะมีมาซื้อของในร้านของหมู่บ้านมากกว่าซื้อที่ตลาดในตัวอำเภอ เพราะประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่า และก็ซื้อได้ในราคาส่งอีกด้วย แถมยังมีเงินปันผลปลายปีอีกด้วย

6. สมาชิกทุกคนมีเงินออมเป็นหลักประกันชีวิตได้ในระดับหนึ่งบางคนมีเงินออมประจำเดือนและเงินฝากพิเศษถึง 12,000 บาท ในเวลาเพียง 2 ปี

3. กิจกรรมไร่นาสวนผสม

- กิจกรรมผสมเทียมโค

เนื่องจากเป็นชุมชนอิสลามมีการเลี้ยงโคทุกครอบครัวจนเป็นวัฒนธรรมของชุมชน สมาชิกมีความเห็นว่าสินค้าเกษตรมีกีดกันโคเท่านั้นผู้ซื้อจะต้องถามผู้ขายว่าจะขายเท่าไร ? ส่วนสินค้าเกษตรอื่น ๆ เกษตรกรจะต้องถามผู้ซื้อว่าจะซื้ออย่างไรจึงเป็นบทสรุปของชุมชนว่าเลี้ยงโคจะไม่ขาดทุนแน่นอน เลี้ยงง่าย ไม่ต้องซื้ออาหารไม่พอใจขายก็เลี้ยงต่อไปจนได้ราคาพอใจได้ จึงเป็นกิจกรรมที่สมาชิกสนใจมาก

ขั้นตอนดำเนินการ

1. ประสานงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรนัดหมายปศุสัตว์อำเภอปรึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ

2. ปศุสัตว์รับหลักการ นัดประชุมสมาชิกที่สนใจ มีผู้เข้าร่วมโครงการ 72 คน

3. ที่ประชุมวางหลักเกณฑ์ การประสานงานดังนี้

เมื่อโคตัวเมียของสมาชิกเป็นสัด ก็ให้มาแจ้งแก่ประธานกลุ่มได้ทุกวันประธาน จะให้มาเร็ว (มอเตอร์ไซด์รับจ้าง) ไปแจ้งข่าวแก่เจ้าหน้าที่ผสมเทียมที่อำเภอท่าชนะ เจ้าหน้าที่ก็จะรีบดำเนินการผสมเทียมให้แก่สมาชิกทันที โดยเจ้าของโคจะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมมอเตอร์ไซด์รับจ้างส่งข่าวครั้งละ 20 บาท

ผลจากการดำเนินกิจกรรม

1. ปัจจุบันสมาชิกในกลุ่มมีลูกโคผสมอเมริกันบรามัน จำนวน 32 ตัว

2. สมาชิกได้รับบริการ ตรวจสุขภาพโค และบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคทุกปี

4. กิจกรรมปลูกพืชฤดูแล้ง

โครงการนี้เป็นโครงการที่องค์กรพยายามที่จะแก้ปัญหาการอพยพ ไปขายแรงงานในฤดูแล้งจึงดำเนินการประสานงานกับกรมทรัพยากรธรณี เสนอโครงการขุดบ่อน้ำบาดาล เพื่อเสนอโครงการขุดบ่อน้ำบาดาลเพื่อการเกษตรซึ่งได้ขุดที่บริเวณมัสยิด

1. มัสยิด บ้านดอนมะม่วง 1 บ่อ

2. มัสยิด หนองน้ำขาว 1 บ่อ

3. มัสยิด บ้านโนนเขา 1 บ่อ

4. มัสยิด ดอนจำปี 1 บ่อ

รวม 4 บ่อ กิจกรรมนี้มีข้อจำกัด ไม่สามารถขยายงานออกไปได้ เนื่องจากบริเวณน้ำแต่ละบ่อมีน้อย และยังไม่มีการติดตั้งเครื่องสูบน้ำ มีเพียงสูบลโยก จึงใช้บริโภค เท่านั้น แต่การปลูกพืชฤดูแล้ง ก็มีการทำกิจกรรมอยู่ในเขตที่มีน้ำสมบูรณ์ ชนิดพืชที่นิยมปลูกมี แตงโม เป็นพืชหลัก นอกจากนี้ก็มีพริกและแตงกวา ถั่วฝักยาว ข้าวโพดหวาน ซึ่งทำกันทั่วไปเป็นรายได้เสริมคนละ 2-3 ไร่ เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องน้ำ

- กิจกรรมปลูกปาล์มในพื้นที่นาดอน

เป็นทางเลือกใหม่ของชุมชน ซึ่งได้แนวคิดจาก นายทุนที่กว้านซื้อที่ดินบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อปลูกปาล์มรายใหญ่ ๆ เพราะเห็นว่าปาล์มน้ำมัน เป็นพืชที่ให้ผลเร็วดูแลง่าย ในขณะที่ที่มะพร้าวซึ่งเป็นพืชที่ปลูกอยู่เดิมมีปัญหา เรื่องตลาด เป็นกิจกรรมที่เพิ่งจะเริ่มเท่านั้น มีสมาชิกเพียง 8 ราย เนื้อที่ปลูกประมาณ 120 ไร่

- แผนงานในอนาคต เป็นโครงการที่องค์กรวางแผนไว้เมื่อถึงเวลาอันสมควรได้แก่

1. โครงการจัดหาที่ทำกินให้แก่สมาชิกที่ยากจน (กำลังประสานงานกับสำนักงานปฏิรูปที่ดิน ผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร)
2. โครงการรับซื้อผลผลิตและแปรรูปข้าว (โรงสีข้าวประจำหมู่บ้าน)
3. โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม ขณะนี้เริ่มใช้น้ำเชื้อโคนมผสมเทียมกับแม่โคพันธุ์พื้นเมืองของสมาชิก

บทสรุปจากการศึกษาขององค์กรชาวบ้าน

งานส่งเสริมระบบฟาร์ม โดยมุ่งระบบปัจเจกบุคคล ไม่ว่าจะใช้ระบบการเกษตรที่ถูกต้องเพียงใดก็ตามเรามักจะคิดว่า หากทุกคนรอบตัวมีฐานะดีขึ้นแล้ว สังคมก็จะดีไปเองแต่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น

1. ในสังคมจะมีความแตกต่างกัน คนที่ได้เปรียบในสังคม ก็จะมีอำนาจในการที่จะกอบโกยทรัพยากรเป็นของตนเองได้มากกว่าผู้ด้อยโอกาส ระบบส่งเสริมแบบปัจเจกบุคคลจะยิ่งเป็น ตัวเร่งให้ผู้มีโอกาสมีอำนาจกอบโกยมากยิ่งขึ้น ซึ่งก็เห็นได้ชัดเจนว่า ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยยิ่งห่างขึ้นทุกวันในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทุกฉบับ

2. ความคิดที่ว่า หากพัฒนาเมืองแล้ว เมืองจะกระจายความเจริญสู่ชนบทหรือส่งเสริมรายบุคคลให้ร่ำรวย และคนรวยจะช่วยคนจน ผลปรากฏว่ายิ่งพัฒนาเมือง เมืองยิ่งดูดทรัพยากรจากชนบทรุนแรงมากยิ่งขึ้น เมืองเองก็ถูกเมืองหลวงดูดทรัพยากรเข้าสู่ส่วนกลาง แม้แต่เมืองหลวงเองก็ถูกต่างประเทศดูดทรัพยากรอีกช่วงเป็นทอด ๆ กันไป

3. เมื่อทรัพยากรชนบทต่าง ๆ ถูกดูดเข้าเมือง ชนบทก็ไม่เหลืออะไรที่พึ่งตนเองได้ คนในชนบทก็ต้องเข้าสู่ลัมในเมือง ผู้ชายจะไปขายแรงงาน ผู้หญิงก็ไปขายตัวตามเหตุผลและปัจจัยดังกล่าว ซึ่งมีได้เกิดจากความสมัครแต่ประการใด หากเป็นเพราะมีปัจจัยที่บีบรัดให้ตกอยู่ในสภาพนั้น

4. สถาบันวัด ซึ่งเป็นศูนย์กลางชุมชน ทำหน้าที่เป็นองค์กรหลักในการช่วยแก้ปัญหา ทั้งเศรษฐกิจและสังคมให้ชุมชน ถูกวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งเข้ามาพร้อมกับการพัฒนาแนวใหม่ กระทำจนอ่อนเปลี้ย องค์กรชาวบ้านจะสามารถเพิ่มพลังแรงขับให้แก่สถาบันนี้ได้และในขณะเดียวกัน องค์กรชาวบ้านเองก็จะได้ใช้หลักธรรมจากศาสนา มาช่วยกำหนดแนวทางพัฒนาด้วย เช่นกัน

5. ต้องนำขบวนการทางสังคมเข้ามาแก้ไขปัญหา โดยผ่านองค์กรชาวบ้านจะเป็นตัวกลางกระจายทรัพยากรในท้องถิ่นและทรัพยากรจากภายนอก (เงินงบประมาณ) ให้แก่สมาชิกอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม

6. แทรกคุณธรรมในขบวนการกลุ่ม โดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ เพื่อแบ่งปันจากคนมีมาช่วยคนที่ไม่มีหรือมีน้อย

7. ในการผลิต เพื่อขายระบบตลาดจะมีปัญหามากที่สุด การรวมกลุ่มถึงมีความจำเป็นเพื่ออำนาจการต่อรอง ในการขายผลิตและซื้อปัจจัยการผลิต

8. องค์กรชาวบ้านจะต้องพิสูจน์ตนเองในด้านความบริสุทธิ์ ยุติธรรมและการรับใช้ชาวบ้านยิ่งกว่าองค์กรจัดตั้งอื่น ๆ ซึ่งชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบได้

9. ความศรัทธาของสมาชิกองค์กร อยู่ที่องค์กรมีระบบที่ง่ายต่อการตรวจสอบและเปิดโอกาสให้ทุกคนตรวจสอบได้ทันทีที่ต้องการ

10. การเกิดและการพัฒนาการองค์กรขึ้นอยู่กับแกนผู้นำชุมชนกลุ่มเล็ก ๆ ที่สามารถรับใช้คนส่วนใหญ่ได้ ดังคำกล่าวของ อาโนลด์ ทอยบีนนักประวัติศาสตร์โลกว่า “ความหวังของมนุษยชาติซึ่งอยู่บนขอบของหายนะภัย คือ การสร้างคนกลุ่มเล็ก ๆ ที่สร้างสรร

11. สวัสดิการของชาวบ้าน เช่น ค่ารักษาพยาบาล ฌาปนกิจ ค่าประกัน สังคมการออม การกู้ยืมเงิน องค์กรชาวบ้านสามารถจะให้บริการแก่สมาชิกได้ เช่นเดียวกับกับองค์กรของรัฐและเอกชนอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจัดการโดยชาวบ้านเอง

12. ต้องเป็นกิจกรรมที่รับใช้ วิถีชีวิตของชุมชน

13. มีกิจกรรมที่หลากหลาย จากกิจกรรมหนึ่งสามารถพัฒนาโยงไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ ได้ เพราะสมาชิกบางคน อาจสนใจกิจกรรมบางกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง

14. องค์กรชาวบ้าน มีระบบ คัดเลือก ปลดถ่าย ผู้นำ ได้ดี ผู้นำเองก็ต้องพิสูจน์ตนเองอยู่ตลอดเวลา และไม่อาจจะตบตาสมาชิกได้ เพราะเป็นคนที่อยู่ในสายตาชาวบ้านตลอดเวลา

15. องค์กรชาวบ้าน สามารถกระจายอำนาจ, ผลประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน และที่ได้มาจากนอกชุมชนให้แก่สมาชิกในชุมชนได้อย่างยุติธรรม เพราะรู้ฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกทุกคนในชุมชนดีกว่าองค์กรของรัฐ

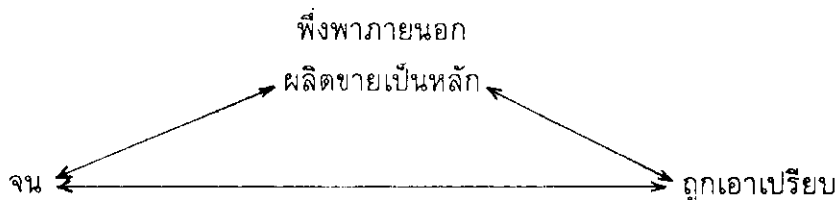
16. มีระบบตรวจสอบที่ง่ายสะดวก เปิดเผย ก็จะได้รับควมไว้วางใจจากสมาชิก

17. เริ่มจากพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนตามศักยภาพของชุมชนเป็นหลัก

18. มีเวทีแก้ปัญหาและสรุปบทเรียนของชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชนบนพื้นฐานเสรีภาพและภราดรภาพ กับคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปทำงานในชุมชน

* จากบทสรุปของชุมชนนี้เอง นักวิจัย ควรเริ่มการศึกษาวิจัย จากบทสรุปของชุมชน ซึ่งก็จะตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ทำไมต้ององค์กรชาวบ้าน

วิถีชีวิต ของเกษตรกรในระบบเกษตรกรรมกระแสหลัก ปัจจุบัน

- เมื่อระบบการผลิตเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อกินเพื่ออยู่ โดยการผลิตหลายอย่างทีนี้กินอยากจะกิน มีส่วนเหลือจึงนำไปขาย เป็นระบบการเกษตร ที่รักษาระบบนิเวศน์ไว้อย่างสมบูรณ์ ในอดีต เปลี่ยนมาเป็นผลิตเพื่อขายเป็นหลัก จึงเกิดระบบการปลูกพืชเฉพาะอย่าง (Mono culture) ซึ่งทำลายระบบนิเวศน์วิทยาลงอย่างสิ้นเชิง เป็นการฟุ้งพายนอกทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นปัจจัยการผลิต พันธุ์, ปุ๋ย, ยา และเครื่องอุปโภคบริโภค ซึ่งจะต้องซื้อจากภายนอกทั้งสิ้นทั้งที่เคยผลิตใช้เอง เมื่อฟุ้งพายนอก จึงถูกเอาเปรียบ สาเหตุการถูกเอาเปรียบเพราะศักยภาพของเกษตรกร กับ พ่อค้าคนกลาง แตกต่างกันอย่างมากมาย หากปล่อยให้เกษตรกรต้องยืนต่อสู้กับพ่อค้าอย่างโดดเดี่ยวแล้ว ย่อมจะสู้ไม่ได้ เมื่อสู้ไม่ได้ จึงเกิดความยากจนตามมาไม่สิ้นสุด เนื่องจากถูกเอาเปรียบทุกขั้นตอน การผลิตนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่เกษตรกรจะต้องรวมตัวผลึกกำลังกันเพื่อจะได้มีอำนาจต่อรองได้ระดับหนึ่ง จากนั้นก็ต้องสร้างเครือข่าย เชื่อมโยงกันในระดับต่าง ๆ เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองเป็นระดับที่ใหญ่มากยิ่งขึ้น ๆ ไป

โดยเริ่มต้นจาก ธุรกิจชุมชน ที่ใช้วัตถุดิบจากชุมชน ทุนและการจัดการมาจากชาวบ้าน และชาวบ้านจะเป็นผู้เลือกและดัดแปลงเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับชุมชนเอง ซึ่งเป็นเริ่มต้นการรวมตัวเพื่อจะพึ่งตนเอง ทางเศรษฐกิจนั่นเอง ซึ่งจะสามารถสร้างเกราะป้องกันการเอาเปรียบจากภายนอก ได้ดีกว่าระบบสี่ประสานหรือครบวงจรในปัจจุบันที่ต้องการให้เกษตรกรเป็นเพียงหน่วยการผลิตเท่านั้น หากชาวบ้านสามารถร่วมกันจัดตั้งองค์กรได้อย่างมั่นคงแล้ว องค์กรชาวบ้านก็สามารถที่จะทำธุรกิจชุมชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนชาวสวนยางในภาคใต้ สามารถพัฒนาตัวเอง มาเป็นองค์กรและทำธุรกิจชุมชนได้หลายกลุ่ม เช่นตั้งโรงงานผลิตยางอบแห้ง คือ กลุ่มไม้เรียง, ยางค้อม และเปียน-บ้านโหนด และกลุ่มที่ตั้งโรงงานผลิตยางแผ่นรมควัน คือ เบตง ตลิ่งชัน และสระแก้ว เป็นต้น

บทบาทขององค์กรชาวบ้าน

1. ช่วยเหลือเกื้อกูล
2. ช่วยตนเอง และช่วยกันเอง
3. ต่อรองป้องกัน

4. ให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนแก่สมาชิก
5. สร้างระบบประชาธิปไตยให้แก่ชุมชน
6. สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกันในระดับต่าง ๆ
7. จัดสรรทรัพยากรในชุมชนหรือทรัพยากรที่ได้มาจากนอกชุมชนให้แก่สมาชิกอย่าง

ยุติธรรม

8. ประสานงานกับองค์กรของรัฐอย่างเสมอภาค

บทบาท เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรกับการกระตุ้นให้เกิดกลุ่ม

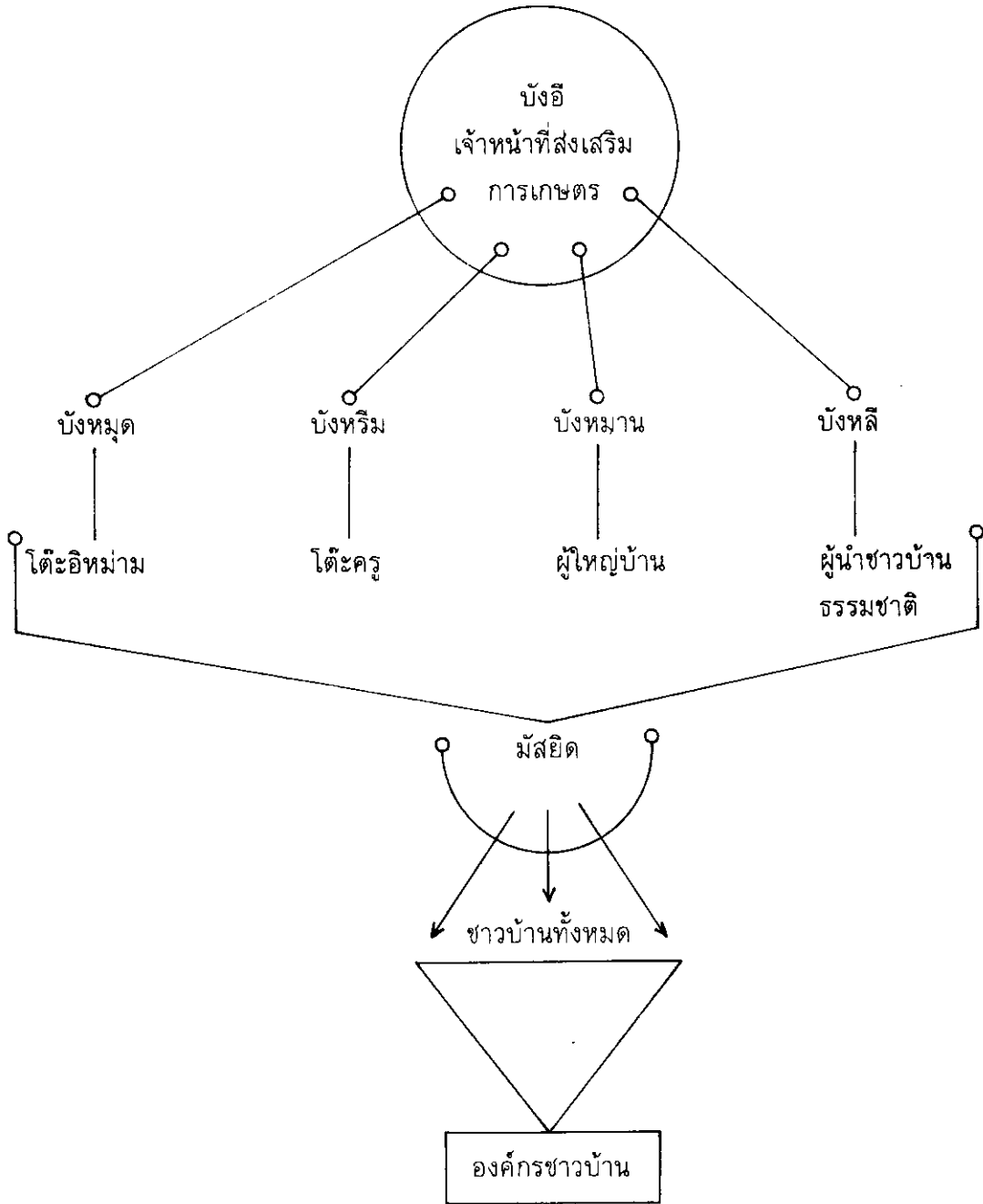
1. แสวงหาผู้นำในหมู่บ้าน ที่มีความสามารถ วิเคราะห์ปัญหา ของชุมชน ให้ชัดเจน ซึ่งอาจจะแสดงออก บางครั้งก็ฝังตัวอยู่เงียบ ๆ ในหมู่บ้าน
2. เชื่อมตัวผู้นำดังกล่าวในชุมชนให้มีโอกาสได้ร่วมวิเคราะห์ปัญหาชุมชนร่วมกัน เป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้นำ เมื่อได้พบปะแลกเปลี่ยนกับผู้ที่มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน อันจะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ต่อกันในอนาคต
3. ประสานงานทั้งในระดับหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ในส่วนที่ผู้นำชุมชนไม่สามารถกระทำได้ด้วยตนเอง
4. ไม่นำสูตรสำเร็จ จากภายนอกหมู่บ้านไปใช้ในหมู่บ้าน รูปแบบพัฒนาบทสรุปของชุมชนจะต้องคิดขึ้นจากหมู่บ้าน โดยคนในหมู่บ้านนั่นเอง
5. ไม่ครอบงำความคิดชาวบ้าน เพียงแต่กระตุ้น ให้คิด พุด ในที่ประชุม ขบวนการ การมีส่วนร่วมทางความคิดและจิตสำนึก ที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาของตนเองด้วยตนเอง เพื่อตนเองก็เริ่มขึ้นมาเป็นลำดับ
6. ช่วยวิเคราะห์ปัญหา ของผู้นำ เพราะในขณะที่ผู้นำ อุตีศตนทำงานเสียสละเพื่อผู้อื่น ผู้นำเองก็จะเกิดปัญหาเช่นกัน อาจจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาในครอบครัวจนเกิดความท้อแท้ ในขณะนั้นผู้นำชุมชนจะต้องการเพื่อนคู่คิดหรือกัลยาณมิตร เพื่อปลุกปลอบให้กำลังใจ ในการทำงาน ได้ต่อไปจากการศึกษาพบว่า คนดีที่ท้อแท้ มีอยู่เป็นจำนวนมาก ในหมู่บ้าน หากได้มีการสร้างความมั่นใจในตัวเองและคนเหล่านี้ก็จะเกิดขบวนการกลุ่มในชุมชนได้ง่ายขึ้น
7. ต้องนำปัญหาของชาวบ้านเป็นตัวตั้งในการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน อย่าเอาปัญหาทางวิชาการเป็นตัวตั้ง มิฉะนั้นจะเป็นการทำงานเพื่อสนองตนเองมิใช่สนองตอบชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการทำงานพัฒนาชนบท

ขั้นตอนการกระตุ้นให้เกิดองค์กรบ้านเกาะมุกด์

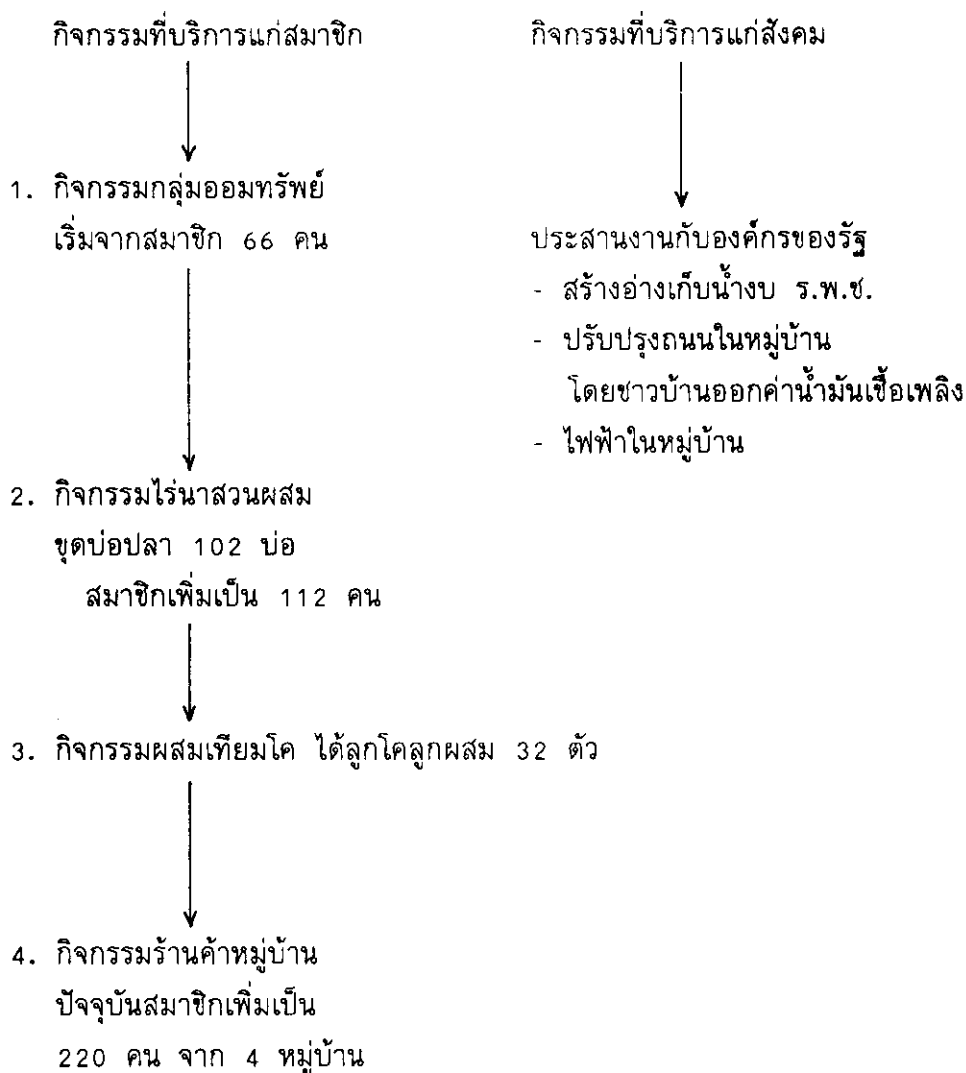
1. แสวงหาผู้นำ ชุมชนชาติ
2. เชื่อมผู้นำ
3. วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนร่วมกับผู้นำ
4. หาทางเลือกในการพัฒนาร่วมกับผู้นำ
5. เสนอผลสรุปการวิเคราะห์ชุมชนและทางเลือกพัฒนาแก่ชาวบ้านทั่วไป เพื่อหาสมาชิกที่จะร่วมทำกิจกรรม
6. เกิดกลุ่มกิจกรรม หรือองค์กรชาวบ้าน โดยอัตโนมัติ

การเชื่อมผู้นำจนเกิดองค์กรบ้านเกาะมุกด์

การพัฒนาการขององค์กรบ้านเกาะมุกด์

ลักษณะและความสามารถประจำตัวของแกนผู้นำการเปลี่ยนแปลง

1. นายหมด หวังอิน เป็นผู้ทางศาสนา มีสยิดหนองน้ำขาว ตำแหน่งเป็น (บิหลัน) ของหมู่ 6 ตำบลประสงค์ ทางด้านสังคม เป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ด้านการเกษตรกรเป็นผู้นำทางด้านกิจกรรมใหม่ ๆ และจัดแปลงสาธิต ข้าวพันธุ์ดี และพืชผัก (ตำแหน่งเหรียญก)

2. นายกริม ช่ายหมัด เป็นนักสวดประสงค์เคราะห์ หมู่ที่ 9 ตำบลประสงค์มีประสบการณ์ด้านฝ่ายฝีมือ ด้านสังคม เข้าถึงประชาชน รับและแก้ปัญหาในท้องถิ่นรับวิทยาการใหม่ ๆ ทางด้านการเกษตรไปขยายสู่สมาชิกอย่างต่อเนื่อง (ตำแหน่งเป็นเลขา)

3. นายฮาน จุนเดิน เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ด้านศาสนามีความรู้พอสมควรด้านสังคม เข้าได้กับสมาชิก เป็นคนพูดน้อย (กรรมการดำเนินการ)

4. นายอุสหมาน หมินกำหับ ฝ่ายส่งเสริม และประชาสัมพันธ์ ทางศาสนาเป็น (คอเต็บ) สังคม เป็นคนเข้าถึงทุกชนชั้น มีความสามารถสูงมากในการขยายข้อความ เปรียบเทียบรับวิทยาการใหม่ ๆ เข้าสู่ท้องถิ่นและเป็นตัวอย่างด้านการเกษตรมีความเสียสละทุนทรัพย์สูงมาก

5. นายหลี เด็กหลี เป็นนักสังคมสงเคราะห์ พูดเก่ง ขยายความอย่างต่อเนื่อง สู้ปัญหา และเป็นคนมีความเชี่ยวชาญมากในการแก้ไขปัญหา มีความรู้และประสบการณ์ ด้านสังคม การเมือง (กรรมการ ตรวจสอบ)

6. นายสุไหลหมาน เด็กหลี เป็นโต๊ะอิหม่าม มัสยิดดอนลำปี หมู่ที่ 2 ตำบลประสังค์ ด้านสังคม เป็นที่ยอมรับของชนทุกชั้น ด้านการเกษตรจัดแปลงสาธิต ข้าวพันธุ์ดี และพืช ผักสวนครัว เป็นกรรมการสหกรณ์การเกษตรทำขณะ นำความรู้ต่าง ๆ ไปสู่กลุ่ม การสัมมนาสหกรณ์ทุกเรื่องจะนำเข้าสู่คณะกรรมการกลุ่ม

7. นายอุสหมาน หมินดำหริม (กรรมการส่งเสริม) เป็นประชาสัมพันธ์ เป็นผู้นำทางศาสนา มัสยิด บ้านควนพ่วง หมู่ที่ 6 กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรและประมงทำไปสู่วิวบ้าน ขยายความต่อเติมอย่างต่อเนื่อง มีการเสียสละสูงมาก ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ มีความคิดริเริ่มดี มากับของใหม่อนุรักษ์ของเก่า

8. นายหมุดหวังอิน (เหรัญญิก) เป็นผู้นำศาสนา มัสยิดหนองน้ำขาว หมู่ที่ 6 ตำบลประสังค์ กิจกรรมส่งเสริมทุกโครงการของเกษตรและประมง ปศุสัตว์ เป็นผู้นำชุมชนเป็นกรรมการสหกรณ์ทำขณะ หลายสมัย มีความรู้ด้านสหกรณ์ นำมาสู่กลุ่มและสมาชิก

9. นายกรีน ชายหมัด (เลขานุการ) มีความสามารถด้านช่างไม้ช่างปูน มีประสบการณ์ เรื่องการปกครอง เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ หมู่ที่ 9 เป็นช่างตำบลประสังค์

เอกสารอ้างอิง

- ดร.วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ "องค์กร เพื่อการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องการพึ่งตนเองในชนบท อีสานสถาบันวิจัย และพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. ศ.นายแพทย์ ประเวศ วะสี พุทธเกษตรกรรม กับศาสนาสัญลักษณ์ของสังคมไทย
  3. ศ.เสน่ห์ จามริก "ทิศทางการพัฒนาชนบทไทย ชุมชนพัฒนาปีที่ 1"
ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน 2510
  4. มหาอยู่ สุนทรชัย "แนวคิดในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบทแบบเกษตรผสมผสานพึ่งตนเอง เอกสารประกอบการสัมมนา การพึ่งตนเอง ในชนบทอีสาน สถาบันวิจัย พัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น
  5. ไพฑูรย์ เครือแก้ว ลักษณะสังคมไทย เรื่องใหญ่
  6. สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ "ค่านิยมชาวใต้ที่ปรากฏในคติชาวบ้านวิชา ฉบับชีวิตไทย ปักษ์ใต้
  7. E.F. Schumacher. Small is Beautiful
  8. มาซาโนบุ ฟูกุโอกะ ปฏิวัติยุคสมัยด้วยฟางเส้นเดียว
  9. พริตจ็อฟ คาปรา จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ ทศนะแม่บทเพื่อการปฏิวัติอุตสาหกรรม

แบบใหม่

10. พุทธทาสภิกขุ การพัฒนาตามแนวแห่งพุทธศาสนา
11. พุทธทาสภิกขุ แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน
12. เตชะ ศิริภัทร เกษตรกรรมสำนึก ทศนะทวนกระแสจากจุดยืนด้านสังคมและนิเวศน์

วิทยา

593

ข. แหล่งน้ำ, ปริมาณน้ำฝน และน้ำใต้ดิน (Water source, Rainfall, and Ground Water)

ในพื้นที่โครงการของทั้งสองอำเภอ พบว่ามีอำเภอสอดชัย ซึ่งมีแหล่งน้ำธรรมชาติคือน้ำจากแม่น้ำมูล และมีบางส่วนของพื้นที่คือ ประมาณ 66,800 ไร่ที่อยู่ในเขตชลประทาน ลำพระเพลิง ส่วนอำเภอสว่างเนินซึ่งอยู่ในเขตชลประทานลำตะคอง ที่สามารถส่งน้ำให้ได้ในพื้นที่บางส่วน แต่เนื่องจากน้ำจากเขื่อนลำตะคองซึ่งมีความจุ 310 ล้านลูกบาศก์เมตร จำเป็นจะต้องส่งให้เป็นน้ำสำหรับการอุปโภคและบริโภคภายในตัวเมืองนครราชสีมา ทำให้บางฤดูในช่วงฤดูแล้งมีปัญหาน้ำไม่เพียงพอสำหรับการทำการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่รับน้ำจากโครงการชลประทานดังกล่าว